

4. Kyyanovs'ka L. (2000). *Styl'ova evolyutsiya halyts'koyi muzychnoy kul'tury KHIKH – KHKH st.: Monohrafiya* [Stylistic evolution of Galician musical culture of the XIX - XX centuries: Monograph]. Ternopil': Aston. 339 p. (in Ukrainian).

5. Krymsky S. (2000). *Koliziyi tsyvilizatsiynoho vyboru v posttotalitarniy Ukrayini* [Collisions of civilizational choice in post-totalitarian Ukraine]. *Filosofs'ko-antropolohichni studiyi 2000. Yevropeys'kyi vektor ta osnovni tsinnosti ukrayins'koyi humanitarystyky*. K.: Stylos. 436 p. (in Ukrainian).

6. Zahaykevych M. (1998). *Mykhaylo Verbyts'kyi. Storinky zhyttia i tvorchosti* [Mykhailo Verbytsky. Pages of life and work]. L'viv: Mision. 148 p. (in Ukrainian).

7. Solovey L. *Otets' Mykhaylo Verbyts'kyi – kompozytor, hromads'kyi diyach, avtor himnu Ukrayiny «Shche ne vmerla Ukrayiny i slava, i volya»* [Father Mykhailo Verbytsky - composer, public figure, author of the anthem of Ukraine "Ukraine is not dead yet, and Glory, and Will"]. URL: <http://dspu.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2017/11/014-14.pdf>

8. Sorochuk Ludmyla. (2018). *Himn Ukrayiny-pisnya, yaka z hurtovuye ukrayintsiv* [Anthem of Ukraine - a song that unites Ukrainians]. *Suspil'stvo, derzhava i tserkva u spektri mizhdystsyplinarnykh doslidzhen'*.

Naukove vydannya. Khmel'nyts'kyi, 100 – 101 p. (in Ukrainian).

9. Sorochuk L. V. (2019). *Derzhavni symvoly ta svyata yak pidgruntia konsolidatsiyi ukrayins'koyi natsiyi* [State symbols and holidays as a basis for the consolidation of the Ukrainian nation]. *Konsolidatsiya ukrayinstva v postkolonial'nu dobu: monohrafiya. Za zah. red. prof. M. I. Obushnoho*. Kyiv: Pedahohichna dumka. 274 – 286 p. (in Ukrainian).

10. Sorochuk Ludmyla. (2017). *Ukrayinoznaveys' Pavlo Chubyns'kyi – predstavnyk natsional'noyi elity* [Ukrainian scholar Pavlo Chubynsky is a representative of the national elite]. *Ukrayinoznavchyy al'manakh. Vypusk 22*. K.: «Milenium+». 132 – 136 p. (in Ukrainian).

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2020.26.12>
УДК 305. 172:176(173)

Юлія Стребкова

кандидат філософських наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ

ORCID: 0000-0001-9941-0330

Email: strebkova@i.ua

УКРАЇНСЬКІ ПРАКТИКИ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА У СВІТОВИХ ТРЕНДАХ БІОПОЛІТИКИ

Анотація. Репродуктивний, сурогатний, абортний та інші види медичного туризму є свідченням попиту на певні практики і невирішеність біополітичних питань на рівні законодавств багатьох країн світу із різним ставленням до соціально-економічної та біологічної нерівності. Україна залишається осередком світового репродуктивного туризму. У великих містах України розвивається репродуктивний бізнес і функціонують клініки, що надають послуги з використанням допоміжних репродуктивних технологій. Це актуалізує проблему невирішених питань біополітики та посилює їхній вплив на практики сурогатного материнства в Україні.

Обґрунтована потреба глибокого соціально-філософського аналізу проблем сурогатного материнства, особливо, коли справа стосується етики ризиків. Відзначено, що законодавство, яке регулює сурогатне материнство відстає від репродуктивних та соціальних практик і потреб. Акцентується увага на тому, що законодавство у біополітиці, актуальне на певний короткий час: до нового етапу розвитку технологічних можливостей. Законодавство з питань сурогатного материнства в Україні більш врегульоване і почасти більш прогресивне, ніж у багатьох країнах світу, ґрунтується на генетичній спорідненості.

Проведено аналіз останніх аболіціоністських ініціатив, зокрема тих, що походять від релігійних організацій. З'ясовано виклики та загрози українському соціуму, які несуть заборонні законотворчі ініціативи у сфері репродукції. Продемонстровано, що захист від експлуатації, на який посилаються аболіціоністи досягається явно непропорційним і обтяжливим для самих жінок способом. Зроблено висновки, що для

уникнення негативних біополітичних сценаріїв українське суспільство повинно уникати моральних панік, сформувати особливу повагу до технологій і наукового знання, визнавати авторитет соціально-гуманітарних наукових досліджень та цінність отриманих науковцями даних.

Ключові слова: біополітика, сурогатне материнство, сучасне українське суспільство, етичні ризики (етика ризиків), моральні паніки.

Julia Strebkova

Ph.D. in Philosophy, Associate Professor,
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute» Kyiv

UKRAINIAN PRACTICES OF SURROGATE MOTHERHOOD IN THE WORLD TRENDS OF BIOPOLITICS

Abstract. Reproductive, surrogate, abortion and other types of medical tourism are evidence of the demand for certain practices and unresolved biopolitical issues at the level of legislation of different countries with different attitudes to socio-economic and biological inequality. Ukraine is remaining the center of world reproductive tourism. In the large cities of Ukraine, the reproductive business is developing and there are clinics that provide services using assisted reproductive technologies. This actualizes the problem of unresolved biopolitical issues and strengthens their impact on surrogacy practices in Ukraine. Needs of deep socio-philosophical analyses of problems of surrogacy is reasoned, especially when it comes to ethics of risk. It is noted that laws which rule surrogacy, lags behind reproductive and social practices and needs. Emphasis is placed on the fact that the legislation in biopolitics is relevant for a short time: to a new stage of development of technological potentiality. Legislation on surrogacy in Ukraine is more regulated and in part more progressive than in many countries around the world, and based on genetic relatedness. The challenges and threats to the Ukrainian society, which are hiding in prohibitive legislative initiatives in the field of reproduction, have been clarified. An analysis of recent abolitionist initiatives, including those from religious organizations, has been conducted. It has been shown that the protection against exploitation invoked by abolitionists is achieved in a clearly disproportionate and burdensome way for women themselves. Conclusion that in order to avoid negative biopolitical scenarios, Ukrainian society should avoid moral panic, form a special respect for technology and scientific knowledge, recognize the authority of socio-humanitarian research and appreciate data obtained by scientists have been done.

Key words: biopolitics, surrogate motherhood, modern Ukrainian society, ethical risks, moral panics.

Актуальність дослідження. Політична, економічна та соціогуманітарна ситуація з допоміжними репродуктивними технологіями в сучасній Україні розвивається на тлі глобальних кризових процесів. Пандемія загострила багато питань біополітики, зокрема, привернула увагу до сурогатного туризму в Україні. Репродуктивний, сурогатний, абортний та інші види медичного туризму є свідченням попиту на певні практики і результатом невирішеності біополітичних питань на рівні законодавств багатьох країн світу з різним ставленням до соціально-економічної та біологічної нерівності.

Постановка проблеми. На сьогодні у світі практикують багато різних форм сурогатного материнства. Відповідно до підходів дослідники розрізняють: альтруїстичне (безоплатне), комерційне, всередині однієї родини чи із залученням гамет анонімних донорів, повне гестаційне сурогатне материнство чи з використанням внутрішньоматкової інсемінації, поєднане з програмою посмертної репродукції та ін. Наразі можна отримати дитину від трьох генетичних донорів і четвертої сурогатної матері: з яйцеклітини однієї жінки, що містить мітохондріальну ДНК, вилучається ядро і вводиться генетичний матеріал другої жінки, потім така

яйцеклітина запліднюється і може бути пересаджена третій жінці – гестаційній кур'єрці (World Health Organization, 2001). Можна народити близнюків, батьками яких будуть двоє чоловіків-партнерів. Будуть виникати і нові види, форми та можливості у сфері репродукції, наприклад, транс чоловіки, зокрема Юваль Топпер-Ерес, Рубен Шарп та ін., у яких зберегли матку, здатні народжувати [13] і також можуть ставати сурогатними матерями.

Такі можливості спричинили перевизначення багатьох понять, таких як: рід, спорідненість, сімейні зв'язки, материнство, батьківство та ін. Разом з тим, саме ДНК аналіз дає можливість точно встановлювати батьківство на основі генетичних зв'язків. Проблема сурогатного материнства, що полягає у експлуатації жіночого тіла та її репродуктивних органів, перебуває у центрі уваги жіночих громадських організацій, європейськими структурами здебільшого розглядається у контексті прав людини, а релігійними – як можливість посилення клерикального впливу на систему прийняття рішень. Українська біоетика здебільшого перебуває у колі консервативних релігійних концепцій, тож не дає відповідей на запити, які необхідні для розробки ефективної біополітики.

Вітчизняні науковці, поза медициною та біотехнологіями, досліджують сурогатне материнство у різних галузях права: А. Ананченко, Н. Басай, А. Кухар, Я. Марко, Ю. Таланов, та ін. Зараз в Україні у зв'язку із розвитком репродуктивного туризму маємо і невирішені питання моральності сурогатного материнства та етики, і термінологічно-понятійні та міжнародно-правові проблеми [9; 10; 11; 12]. Такий широкий спектр проблем потребує соціально-філософського аналізу.

Метою дослідження є соціально-філософський аналіз біополітичних аспектів сурогатного материнства. Дослідження виконане у контексті етики ризиків.

Виклад основного матеріалу. Як зазначалось, у сучасній біополітиці відсутня загальноприйнята класифікація сурогатного материнства. Ринок послуг сурогатного материнства має широкий спектр оцінок, що враховують, окрім дитячої та материнської смертності і рівня технологій, також прозорість роботи клінік, епідемічну ситуацію та рівень корупції у країні. Це важливо з огляду на те, що у деяких країнах право на користування послугами сурогатного материнства затверджується судом. Обмеження для жінок як клієнток також дуже різняться у різних країнах: віковий ценз, перелік медичних показань, матримоніальний статус, громадянство та ін. [14] Різняться також підходи до визначення родинних зв'язків у контексті сімейного права у різних країнах [9; 10; 11; 12].

Міжнародний досвід унормування сурогатного материнства перебуває у стані бурхливого розвитку. У 1997 р. була прийнята Конвенція Ради Європи про захист прав та гідності людини у зв'язку з застосуванням досягнень біології та медицини: конвенція про права людини та біомедицину. Україною ця конвенція підписана, але не ратифікована. Хоча пізніше до цієї конвенції у 1998 р., 2002 р., 2005 р. приймалися додаткові протоколи, до сьогодні її підписали всього лише 16 країн. Конвенція містить ряд обмежень щодо репродукції, зокрема, забороняє селекцію статі майбутньої дитини. В Україні така заборона не діє і хоча вибір статі несе додаткові витрати для споживачів репродуктивних послуг, але сприяє розвитку наукових досліджень щодо профілактики хвороб та відхилень зчеплених зі статтю людини. Статистики немає, проте можна з впевненістю сказати, що найближчим часом з причин допоміжних репродуктивних технологій значного статевого дисбалансу в Україні не станеться.

Стаття 21 згаданої Конвенції Ради Європи, виступає проти експлуатації: «Тіло людини та його частини як такі не повинні бути джерелом отримання фінансової вигоди» [3]. Але не завжди це вигода у юридичному визначенні: чинними в Україні та інших країнах нормами, отримані сурогатною матір'ю кошти, можуть бути потрактовані як компенсація витрат чи ризиків [14; 7]. З цієї причини багато європейських країн забороняють експлуатаційні

практики, але наразі переглядають національне законодавство, що регулює питання біополітики і дозволяють своїм громадянам користуватися практиками сурогатного материнства за кордоном. В Україні є і працюють механізми контролю у царині репродуктивних технологій, про що свідчать як постійний потік клієнтів із Європейських країн, де дотримання різних норм є дуже жорстке, так і відкриті в Україні провадження за порушення національного законодавства.

В Україні дозволено лише повне гестаційне сурогатне материнство (full or gestational surrogacy): сурогатна мати не має генетичного зв'язку з дитиною, яку виношує для безплідної подружньої пари чоловіка та жінки, що перебувають у зареєстрованому шлюбі і підтвердили медично своє безпліддя. При цьому використовуються інші допоміжні репродуктивні технології, зокрема, екстракорпоральне запліднення. Згідно чинного українського законодавства заборонено використовувати яйцеклітини сурогатної матері, при цьому вона повинна мати своїх здорових дітей.

За даними Української Асоціації Медичного Туризму, яка є членом Всесвітньої Асоціації Медичного Туризму, в Україні близько трьох десятків клінік надають репродуктивні послуги різного роду [7]. Хоча українське законодавство не дозволяє застосовувати спрощену процедуру реєстрації для закладів, які практикують допоміжні репродуктивні технології, знайти дані про ці клініки фактично не можливо: немає відповідного реєстру, не можна перевірити скільки і які клініки акредитовані уповноваженими органами, чи мають вони ліцензію МОЗ і на які саме практики допоміжної репродукції. Отже, залишається потреба вдосконалення національного законодавств, зменшення прогалини та ліквідації можливості обходити його.

На розгляді у парламенті України перебуває Законопроект про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо питань застосування допоміжних репродуктивних технологій (№ 3488 від 15.05.2020). Цим документом передбачається покарання за умисне порушення наслідування дитиною генетичних зав'язків подружжя (або одного з майбутніх батьків) при перенесенні в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Законопроект також уточнює деякі важливі терміни, зокрема, визначає генетичний зв'язок як «відносини між батьками та дитиною, що виникають в результаті наслідування генетичного матеріалу батьків під час запліднення».

Не меншає ініціатив щодо змін законодавства від релігійних організацій стосовно заборони як сурогатного материнства, так і репродуктивних технологій загалом. Окрім Звернення католицьких єпископів України щодо сурогатного материнства [2], на сайті Офіційного Інтернет-представництва Президента України майже одночасно були розміщені петиції з вимогами заборонити сурогатне

материнство в Україні та Законодавчо заборонити сурогатне материнство в Україні для іноземців. Хоча обидві не були підтримані, цікаво, що заборона для іноземців набрала всього 128 голосів, у той час як повна заборона сурогатного материнства в Україні – 5692 голоси.

Релігійна біоетика та мораль виходять із «заснованих на Божественному Одкровенні уявлень про життя» і покликані припинити «намагання людей поставити себе на місце Бога» [5], відповідно вони не дають даних і відповідей на запити, які необхідні для розробки сучасної ефективної біополітики. Паралельно із розвитком репродуктивних технологій потрібно вирішувати проблему осучаснення моральності та етики у науково-технологічному ключі. Натомість, українським інформаційним простором ширяться технології гібридної війни спрямовані на дискредитацію науки у сфері біополітики: антивакцинація, античойс проекти, ковіддисиденство та ін.

Релігійні організації в Україні мають непохитну позицію як проти сурогатного материнства, так і загалом проти використання допоміжних репродуктивних технологій, зокрема, про неприпустимість екстракорпорального запліднення: «з точки зору морального богослов'я, сурогатне материнство кваліфікується як моральне зло, оскільки мета й засоби досягнення цієї мети не є добрими» [6]. Трохи втішає, що релігійні діячі заговорили за міжнародне законодавство, конвенції про права жінок і виступають проти комерціалізації людського тіла. Водночас чоловіки-католицькі єпископи, які навіть теоретично не можуть бути вагітними, непохитні щодо впевненості своїх знань про психологічний стан сурогатної матері і безапеляційно заявляють: «Жодні обставини та наслідки не можуть виправдати практику сурогатного материнства» [6].

Звісно, така позиція має хиби. Якщо вважати, що людське життя виникає від зачаття, а не від народження, то багато конфліктів мало б зникнути, зокрема, і проблеми сурогатного, генетичного та соціального материнства: тоді пересадити ембріон сурогатній матері – це як віддати на певний час дитину няні. Зауважимо, що договори на послуги няні, як і годувальниці грудного вигодовування також не бездоганні і експлуатаційні. Істинна причина такої релігійної позиції – конкуренція: «батьківство і материнство – це Божий дар, і про його отримання слід просити Бога в молитві, а не домагатися у репродуктивних клініках» [6]. Зважаючи на посилення клерикалізації в Україні зростає вірогідність успіху «заборонних» ініціатив у сфері біополітики. Основна загроза таких законодавчих змін стосовно розвитку репродуктивних технологій полягає у тому, що в Україні можна втратити технологічну складову, можуть виїжджати і жінки, і клієнти, і медики, зокрема, лікарі-репродуктологи, які так потрібні українській медицині та населенню нашої країни.

Ідея надати дозвіл отримувати прибуток клінікам і одночасно заборонити отримувати винагороду сурогатним матерям за ризики для здоров'я є несправедливою та також несе ризики для України щодо поширення кримінальних чорних схем. Погоджуємось, що присутня певна експлуатація, жорсткі обмеження на спосіб життя сурогатних матерів. Уповноважений із прав дитини в Україні наводить зразок контракту, що не захищає жінку, яка виношує дитину. Жінка, яка бере участь у програмі сурогатного материнства як гестаційна кур'єрка звісно наражається на небезпеку не лише втратити здоров'я, а й на ризики зазнати інших негативних наслідків: цькування, суспільний осуд, сімейні проблеми, розголошення особистих даних та інші. Про випадки таких звернень повідомляють жіночі правозахисні організації, зокрема Ла Страда - Україна. Проте зауважимо, що більшість угод захищають структури та організації, а не пересічних громадян: кредитні угоди, страхові угоди до медичних операцій, навіть комунальні угоди складаються не у інтересах клієнтів.

Потрібно унеможливити фальсифікацію, підробку документів і генетичної інформації, припинити подальше функціонування чи появу нових підпільних схем, коли під виглядом допоміжних репродуктивних технологій віддають дітей людям, які не мають генетичної спорідненості із цією дитиною. Це не лише створює збурення у ЗМІ і травмує людей, а й шкодить іміджу держави та науки. Зауважимо, що відстоюючи права жінок на участь у комерційній програмі в якості сурогатної матері існує загроза, що аргументи «за» можуть бути використані на захист проституції, а це є неприпустимим з моральної точки зору. Зауважимо, що організувати навіть лабораторію, не те щоб репродуктивну клініку, значно складніше, ніж, наприклад, фіктивну шлюбну агенцію – де наших жінок будуть виставляти на продаж, реально гвалтувати запліднюючи, а потім ще й відбирати їхніх дітей.

Врахування технологічного та соціального прогресу дає можливості прогнозувати зростання попиту на сурогатне материнство. Вже зараз приблизно чверть української молоді покладає надію на послуги сучасних технологій (штучне запліднення, сурогатне материнство тощо) [4]. Наразі ми не маємо даних для надійного прогнозу динаміки. Водночас, зміни повікової моделі народжуваності на користь старших жінок, що йде в руслі загальноєвропейської тенденції, пронаталістська політика нашої держави у купі із репродуктивним тиском та структурним примусом до материнства говорить про те, що сурогатне материнство буде актуальним для України. Найближчим часом технології штучного середовища для виношування плоду (Artificial Internal Organs) не будуть розроблені, тож постає соціальна проблема материнства загалом: визначати матір дитини генетичну чи гестаційну (та що виносила). З цим пов'язані правові наслідки, зокрема, проблеми визначення батьківства і громадянства.

У багатьох європейських країнах на основі Римського права батьком дитини визнається чоловік, який має генетичний зв'язок з дитиною, а жінка – за фактом народження. Згідно римського права мати завжди відома, а батько – це той, «на кого вказує подружжя». Зрозуміло, що такий підхід до визначення материнства є застарілим. Вітчизняне законодавство не бездоганне, але все ж більш сучасне: в Україні існує примат доказового генетичного батьківства та материнства. Важливо, що за такого підходу безплідна жінка із захворюваннями, які не дають змоги народити, матиме генетичний зв'язок – спорідненість зі своїми дітьми. Звісно будуть і далі виникати нові біополітичні завдання, але наразі довести як батьківство, так і материнство однаково можна за ДНК тестом і далі спостерігати як поступово відбуваються зміни у масовій свідомості щодо допоміжних репродуктивних технологій. Врешті, чому чоловік має право на своїх генетичних нащадків, а жінка – ні?

Недосконале законодавство змушує жінок з Європейських країн не лише вдаватися до сурогатного туризму, але й потім проходити принизливу процедуру «всиновлення» своїх власних генетичних дітей. Захист від експлуатації, на який посилаються аболіціоністи досягається у цьому випадку явно непропорційним і обтяжливим для самих жінок способом.

Проблема спорідненості та громадянства доволі складна, зачіпає світоглядні цінності людей і потребує подальшого дослідження не лише у контексті міжнародного права, а й на основі соціально-філософських підходів. Існує українська народна приказка «Чий би бичечок не скакав, а телятко – наше!». На нашу думку, який вид спорідненості не пов'язував би дитину із громадянами України – вона може претендувати на наше громадянство.

Висновки. Актуалізовані епідемією питання сурогатного материнства продемонстрували, що на відміну від релігійних апологетів, сучасне українське суспільство в цілому, не має своєї «священної книги», в яку можна було б подивитися і знайти навечно закріплені «абсолютно моральні», однозначно правильні і «безумовно добрі» поняття чи норми. Законодавство у біополітиці завжди актуальне на певний час: до нового етапу розвитку технологічних можливостей. Міжнародне законодавство, яке регулює сурогатне материнство відстає від репродуктивних та соціальних практик і потреб. Законодавство з питань сурогатного материнства в Україні більш врегульоване і почасти більш прогресивне, ніж у багатьох країнах світу. Можна прогнозувати, що потік замовників допоміжних репродуктивних технологій до України з різних країн, зокрема і європейських, не зменшиться. Своєю чергою це потребуватиме гармонізації законодавства та посилення контролю за дотриманням прийнятих норм і процедур.

Соціогуманітарні питання сурогатного материнства не завжди можна вирішити у межах предметного поля психології та правознавства: потрібні наукові дослідження і розробки у галузі етики науки, антропології, українознавства та соціальної філософії, з обов'язковим урахуванням діалектики світоглядних проблем. Для уникнення негативних сценаріїв, українське суспільство повинно сформувати особливу повагу до технологій та наукового знання, визнавати авторитет наукових досліджень та цінність отриманих науковцями даних.

1. Законопроект про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо питань застосування допоміжних репродуктивних технологій № 3488 від 15.05.2020. *Верховна Рада України. Офіційний веб-портал.* URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68850

2. Звернення католицьких єпископів України щодо сурогатного материнства. *Інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви, 14 травня 2020.* URL: http://news.ugcc.ua/documents/zvernennya_katolits_kih_iepiskop%D1%96v_ukraini_do_vladi_ta_vs%D1%96h_lyudey_dobroi_vol%D1%96_na_temu_surogatnogo_materinstva_89645.html

3. Конвенція Ради Європи про захист прав та гідності людини у зв'язку з застосуванням досягнень біології та медицини: конвенція про права людини та біомедицину. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text.

4. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / За ред. Е.М. Лібанової. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. 248 с.

5. Основи соціальної концепції Української Православної Церкви. Проблеми біоетики. *Офіційний сайт «Українська Православна Церква».* URL: <http://orthodox.org.ua/page/sots%D1%96alna-kontsepts%D1%96ya>

6. Прах Богдан. Сурогатне материнство: позірне милосердя, що обертається бідом. *Український католицький університет. Офіційний сайт.* URL: <https://ucu.edu.ua/news/surogatne-materninstvo-pozirne-myloserdya-shho-obertayetsya-bidoyu/> Ректор Українського католицького університету [Блог. Текст]. URL: https://zaxid.net/surogatne-materninstvo_pozirne_miloserdya_shho_obertayetsya_bidoyu_n1503004

7. Сурогатне материнство. Українська Асоціація Медичного Туризму. Лікування. URL: <https://uamt.com.ua/UA/lechenie-uk/lechenie-v-ukraine-uk/surogatne-materninstvo.html>

8. European Parliament resolution of 5 April 2011 on priorities and outline of a new EU policy framework to fight violence against women (2010/2209(INI)). URL: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P7-TA-2011-0127&type=TA&language=EN&redirect>

9. Frati Paola, Busardò Francesco, Montanari Vergallo Gianluca, Pacchiarotti Arianna, Fineschi Vittorio. Surrogate Motherhood: Where Italy is now and where Europe is going. Can the Genetic Mother Be Considered the Legal Mother? *Journal of Forensic and Legal Medicine*. 2015. Vol. 30. Pp. 4–8.

10. Hostiuc Sorin, Iancu Cristian, Rentea Irina, Drima E., Maria Aluas, Hangan T., Badiu D., Navolan Dan, Vlădăreanu Simona, Năstăşel Valentina. Ethical controversies in maternal surrogacy. *Romanian Society of Ultrasonography in Obstetrics and Gynecology*. 2016. Vol. 12, №44. Pp. 99–102.

11. Kirshner Shany Noy. Selling a Miracle? Surrogacy Through International Borders: Exploration of Ukrainian Surrogacy. *Journal of International Business and Law*. 2015. Vol. 14. Pp. 77–96. URL: <http://scholarlycommons.law.hofstra.edu/jibl/vol14/iss1/4>

12. Marinelli S. No more only one mom? European Court of Human Rights and Italian jurisprudences' ongoing evolution. *La Clinica terapeutica*. 2020. Vol. 170(1). Pp. 36–43.

13. Obedin-Maliver J., Makadon H. J. Transgender men and pregnancy. *Obstetric medicine*. 2016. October 28, №9 (1). Pp 4–8.

14. Pons Medical Group. Surrogacy. IVF and Surrogacy tourism in Europe. Surrogacy in Greece. March 2, 2020. URL: <https://surrogacybypons.com/surrogacy-cost/>

References:

1. *Zakonoprojekt pro vnesennja zmin do dejakyx zakonodavčyx aktiv Ukrainy ščodo pytan' zastosuvannja dopomihnyx reproduktyvnyx tehnolohij № 3488 vid 15.05.2020* [Bill on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Application of Assisted Reproductive Technologies № 3488. 15.05.2020] (2020). *Verxovna Rada Ukrainy. Oficijnyj veb-portal*. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68850 (in Ukrainian).

2. *Zvernennja katolyc'kyx jepyskopiv Ukrainy ščodo surohatnoho materynstva* [Appeal of Catholic bishops of Ukraine regarding surrogacy] (2020). *Informacijnyj resurs Ukrajins'koji Hreko-Katolyc'koji Cerkvy*. May 14, 2020. URL: http://news.ugcc.ua/documents/zvernennja_katolitskih_i_episkop%D1%96v_ukraini_do_vladi_ta_vs%D1%96h_ly_udey_dobroi_vol%D1%96_na_temu_surogatnogo_materinstva_89645.html (in Ukrainian).

3. *Konvencija Rady Jevropy pro zaxyst prav ta hidnosti ljudyny u зв'язку z zastosuvannjam dosjahren' biolohiji ta medycyny: konvencija pro prava ljudyny ta biomedycyny*. [Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine] (1997). *Verxovna Rada Ukrainy. Oficijnyj veb-portal*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text (in Ukrainian).

4. *Molod' ta molodižna polityka v Ukraini: social'no-demohrafični aspekty* [Youth and youth policy in Ukraine: socio-demographic aspects] (2010). *Za redakciju E.M. Libanovoji*. Kyiv: Instytut demohrafiji ta social'nyx doslidžen' im. M.V. Ptuxy NAN Ukrainy. 248 s. (in Ukrainian).

5. *Osnovy social'noji koncepciji Ukrajins'koji Pravoslavnoji Cerkvy. Problemy bioetyky* [Fundamentals of the social concept of the Ukrainian Orthodox Church. Problems of bioethics]. *Oficijnyj sajт «Ukrajins'ka Pravoslavna Cerkva»*. URL: <http://orthodox.org.ua/page/sots%D1%96alna-kontsepts%D1%96ya> (in Ukrainian).

6. Prah Bogdan. *Surohatne materynstvo: pozirne myloserdja, ščo obertajet'sja bidoju* [Surrogacy: peacockery mercy that turns into trouble]. *Ukrainian Catholic University. Official site*. URL: <https://ucu.edu.ua/news/surogatne-materynstvo-pozirne-myloserdya-shho-obertajetsya-bidoyu/> Rector of the Ukrainian Catholic University. Blog. URL: https://zaxid.net/surogatne_materinstvo_pozirne_milos_erdyashho_obertajetsya_bidoyu_n1503004 (in Ukrainian).

7. *Surohatne materynstvo. Ukrajins'ka Asociacija Medyčnoho Turyzmu. Likuvannja* [Surrogacy. Ukrainian Association of Medical Tourism. Treatment]. URL: <https://uamt.com.ua/UA/lechenie-uk/lechenie-v-ukraine-uk/surogatne-materinstvo.html> (in Ukrainian).

8. European Parliament resolution of 5 April 2011 on priorities and outline of a new EU policy framework to fight violence against women (2010/2209(INI)). URL: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?referen ce=P7-TA-2011-0127&type=TA&language=EN&redirect> (in English).

9. Frati Paola, Busardò Francesco, Montanari Vergallo Gianluca, Pacchiarotti Arianna, Fineschi Vittorio (2015). Surrogate Motherhood: Where Italy is now and where Europe is going. Can the Genetic Mother Be Considered the Legal Mother? *Journal of Forensic and Legal Medicine*. Vol. 30. Pp. 4–8 (in English).

10. Hostiuc Sorin, Iancu Cristian, Rentea Irina, Drima E., Maria Aluas, Hangan T., Badiu D., Navolan Dan, Vlădăreanu Simona, Năstăşel Valentina (2016). Ethical controversies in maternal surrogacy. *Romanian Society of Ultrasonography in Obstetrics and Gynecology*. Vol. 12, №44. Pp. 99–102 (in English).

11. Kirshner Shany Noy (2015). Selling a Miracle? Surrogacy Through International Borders: Exploration of Ukrainian Surrogacy. *Journal of International Business and Law*. Vol. 14. Pp. 77–96. URL: <http://scholarlycommons.law.hofstra.edu/jibl/vol14/iss1/4> (in English).

12. Marinelli S. (2020). No more only one mom? European Court of Human Rights and Italian jurisprudences' ongoing evolution. *La Clinica terapeutica*. Vol. 170(1). Pp. 36–43 (in English).

13. Obedin-Maliver J., Makadon H. J. (2016). Transgender men and pregnancy. *Obstetric medicine*. №9 (1). Pp 4–8 (in English).

14. Pons Medical Group. Surrogacy. IVF and Surrogacy tourism in Europe. Surrogacy in Greece. March 2, 2020. URL: <https://surrogacybypons.com/surrogacy-cost/> (in English).

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2020.26.13>
УДК 101:179.6:316

Тетяна Цимбал

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії і соціальних наук,
Криворізький національний університет

ORCID: 0000-0001-8077-3238
Email: ttsymbal07@gmail.com

КОНФЛІКТИ ПАМ'ЯТЕЙ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ГЕРОЇЧНОМУ ДИСКУРСІ (СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ)

Анотація. У статті представлено результати дослідження проблеми формування історичної пам'яті, конфліктів пам'ятей, співвідношення індивідуальної та колективної пам'яті у свідомості людей, що сьогодні є однією з найактуальніших в українській гуманітаристиці, враховуючи анексію Криму, російську агресію щодо України і триваючу в цих умовах боротьбу за поставання й ствердження незалежності нашої держави. Феномен історичної пам'яті є одним з тих, які намагаються вивчати представники широкого спектру гуманітарних наук: філософії, історії, соціології, культурології, психології тощо.

Розглядається смислове наповнення понять «конфлікт (або війна) пам'ятей», «індивідуальна історична пам'ять», «колективна історична пам'ять», співвідношення понять «пам'ять» та «історія». Підкреслюється, що пам'ять є важливою умовою, що визначає активність людини та певної соціальної групи. Причинами розгортання конфліктів пам'ятей може бути активізація неоднозначного трактування минулого, протилежні його інтерпретації, офіційна політика в культурній сфері, регіональні особливості трактування подій минулого, що призводить до змін у топоніміці, символіці та ін.. Крім цього, сьогодні в українському соціумі спостерігаються декілька векторів конфліктів пам'ятей: від пам'яті про СРСР («прекрасна країна Рад» або «страшна тоталітарна держава») до одного з найгостріших конфліктів пам'ятей, що стосується власне героїчного дискурсу і розгорнувся з початком російсько-української війни, висувуючи болюче питання: кого вважати героєм?

Наголошується, що сьогодні спогади про минуле, про колективні історичні травми та їх інтерпретації іноді використовуються для конфронтації народів і викликають конфлікти пам'ятей. Минуле орієнтує соціум у системі координат «свій-чужий», формує погляди на національні інтереси, визначає преференції. Завдання особистості в цих умовах – зберігати критичність мислення та намагатися якомога глибше пізнати фактичний, архівний матеріал.

Стверджується, що конфлікти пам'ятей є відображенням як індивідуальної, так і колективної свідомості, і потребують подальшого осягнення у полідисциплінарному науковому дискурсі.

Ключові слова: конфлікти пам'ятей, герой, індивідуальна пам'ять, колективна пам'ять.

Tetiana Tsymbal

PhD, Dr. habil. (Philosophy), Professor
Professor of Department of Philosophy and Social Sciences
Kryvyi Rih National University

MEMORY CONFLICTS IN CONTEMPORARY UKRAINIAN HEROIC DISCOURSE (SOCIO-PHILOSOPHICAL ASPECT)

Abstract. The article presents the results of research of the formation of historical memory, conflicts of memories, the correlation of individual and collective memory in human consciousness, which today is one of the most relevant in the Ukrainian humanities, given the annexation of Crimea, Russian aggression against Ukraine and ongoing conditions the struggle for the establishment and assertion of the independence of our state. The phenomenon of historical memory is one of those that a wide range of humanities are trying to study: philosophy, history, sociology, culturology, psychology, etc.